

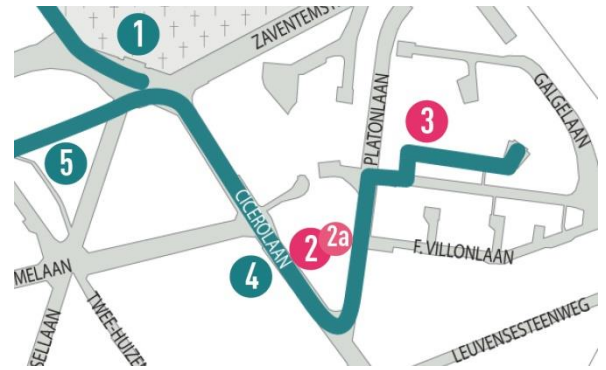
EVERE. Wandeling 2: Op zondag naar het platteland! Halte 3

Oleandergaard **IEDER ZIJN HUIS**
Willy Van Der Meeren

Dossier voor de leraar

OLEANDERGAARD, ARCHITECT WILLY VAN DER MEEREN, 1957-1962

Nadat hij zijn utopie van de verticale stad had opgegeven, ontwierp Van Der Meeren, alweer voor de huisvestingsmaatschappij Ieder Zijn Huis, een geheel van vijftig appartementen gegroepeerd in vier rijen met twee bouwlagen. De woningen waren bestemd voor gepensioneerde echtparen. De gevels, die typisch zijn voor de toen heersende Robbedoesstijl, vermengen de sobere platen van gewassen beton met de felle kleuren van de

voordeuren, waaraan stalen deurklinken in gebogen L-vorm zijn bevestigd.

In 1967 werden nog vier woonblokken opgetrokken, waardoor de Oleandergaard een geheel werd van honderd appartementen.

Inhoud

- Antwoorden op de vragen voor de leerlingen (in het blauw).
- Bijkomende uitlog die u aan de leerlingen kan geven (in blauwe kaders). Uiteraard bent u vrij om de informatie eruit te pikken die u het meest relevant lijkt voor de leerlingen. Het belangrijkste is dat de leerlingen hun omgeving leren observeren.
- Bijkomende oefeningen die u zowel ter plaatse als in de klas kan doen.

Praktisch

- Materiaal: schrijfgerei, kleurpotloden of stiften.
- De leerlingen werken in groepjes, max. 4 leerlingen per groep.

Over hetzelfde thema

- U kan met het document 'Monument voor Franz Guillaume', halte 2a op het kaartje hierboven, bijkomende oefeningen doen over het kunstwerk van Rik Poot dat voor het appartementsblok 'Ieder Zijn Huis' opgesteld staat.
- U kan aansluitend nog de oefeningen doen met het document 'Appartementsgebouw Ieder Zijn Huis' van Willy Van Der Meeren, halte 2 op het kaartje hierboven.

Meer losmateriaal:
<https://www.crfgoedklassen.brussels/losmateriaal/evere-a-la-carte/>

Situering

- De Tweede Wereldoorlog luidde een huisvestingscrisis in. Veel gebouwen waren vernield en bouwprojecten werden tijdens het conflict uitgesteld. 'Ieder Zijn Huis', een sociale huisvestingsmaatschappij die in 1931 was gesticht, legde verschillende plannen voor om het probleem te verhelpen. Meerdere architecten namen in de loop der jaren deel aan dit project. Onder hen de vermaarde Willy Van Der Meeren (meer info: kadertekst in de wandelkaart 'Willy Van Der Meeren, een strijdvaardige Robbedoes').
- Onderstaande oefeningen focussen op de kleine woonblokken van Willy Van Der Meeren. Ze staan in de Oleandergaard, een buurt in het hart van de sociale woningbouwprojecten van 'Ieder Zijn Huis'.
- Op www.mivb.be of op google maps kunt u uw reisweg berekenen.

Op onderstaande satelietfoto ziet u het te volgen parcours in het rood. Er zijn vijf haltes voorzien waar u met uw leerlingen de oefeningen uit dit dossier kan doen.

© Satelietfoto Google 2012

ALTERNATIEF

Indien u reeds de opdracht over het appartementsgebouw langs de Cicerolaan gemaakt hebt, kan u dit parcours met de leerlingen mondeling overlopen. In weinig tijd kunt u dan een mooie vergelijking maken. Meteen kan u ook nagaan of de leerlingen de aspecten van het werk van Van Der Meeren hebben begrepen.

Vraag hen tijdens deze wandeling om onderstaande elementen aan te wijzen:

'straten in de lucht' – prefab panelen – dynamische lijnen – ritme – pijlers

In dit parcours komen ook nieuwe aspecten aan bod zoals de gebouwen in hun omgeving.

OEFENING 1

Bekijk het woonblok in de richting van de pijl.

Structuur

1. Hoe ziet het silhouet van het gebouw eruit? **Kruis** de juiste antwoorden aan.

 ☐ hoogbouw	 ☒ laagbouw	 ☐ de verticale lijn domineert	 ☒ de horizontale lijn domineert
---	--	--	---

2. Trek op onderstaande foto een lijn op de plaats waar de verdiepingen van het woonblok van elkaar worden gescheiden.
3. Hoeveel bouwlagen tel je? **2 niveaus.**
4. Brede verticale stijlen scheiden de vensterpanelen. Trek op onderstaande foto een lijn over al deze stijlen.

5. Zie zo! Nu heb je de structuur van het gebouw begrepen! Maar welk materiaal gebruikte de architect voor deze structuur?

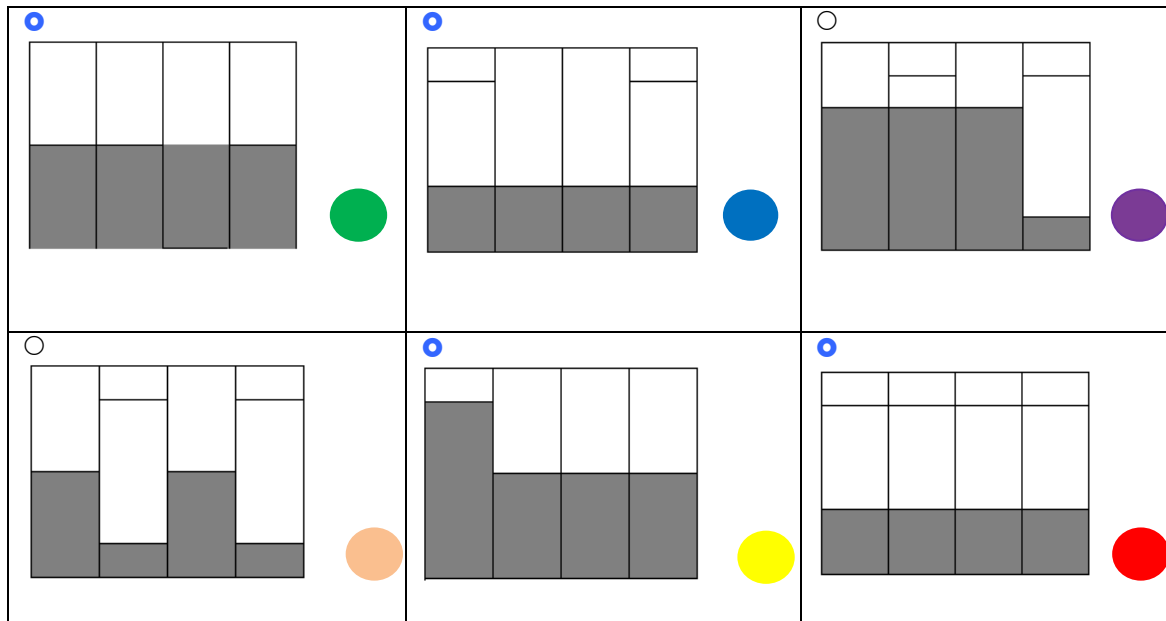
 ☐ baksteen	 ☐ natuursteen	 ☒ beton
---	--	---

6. De verticale en horizontale stijlen, waarover je lijnen hebt getrokken, begrenzen verschillende rechthoeken. Hoeveel tel je er? **20.**

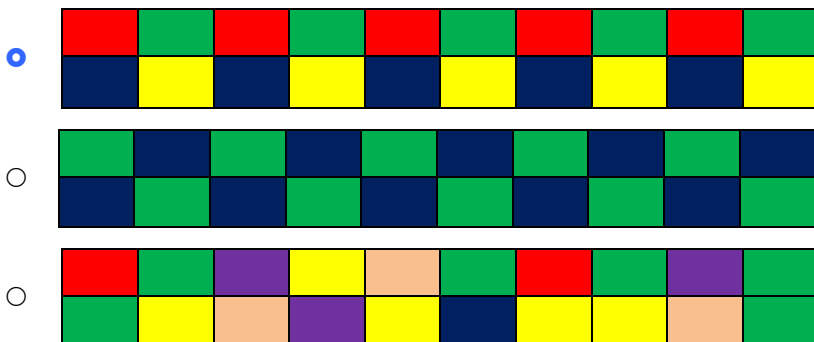
Opgelet: op de foto staat niet het hele woonblok. De leerlingen moeten hun telling doen op het echte woonblok. Het rode kader op de foto duidt één appartement aan.

7. We noemen deze rechthoeken **panelen**. In de panelen van het woonblok zijn de delen in hout en in glas dikwijls op een verschillende manier geschikt. Welke panelen op het woonblok zie je terug in de onderstaande voorbeelden? Kruis in onderstaande tabel de juiste bolletjes aan.

8. Wij gaven elk paneel een kleurcode. Hoe volgen de panelen elkaar op in het woonblok? Kruis in onderstaande voorstellen het juiste aan.

9. De plaatsing van de panelen is : regelmatig onregelmatig

10. Waarom zijn de panelen verschillend?

- het dient voor de decoratie
- het zorgt voor afwisseling
- het zorgt voor ritme

11. We weten al dat de panelen bestaan uit twee verschillende materialen: glas en hout. Welke ambachtsman is bijgevolg verantwoordelijk voor de fabricage van deze panelen?

- de schrijnwerker
- de metser
- de dakwerker

12. Welk materiaal neemt het meeste plaats in, het hout of het glas? **over het algemeen het glas, behalve in het paneel met de gele kleurcode.**

Dit geeft een indruk van...

- lichtheid
- zwaarte

13. Welke versiering vind je nog op de gevel? **De kleur van de houten panelen onder de vensters → ze zijn blauw.**

Besluit

De gevel van het woonblok dat je observeerde, toont de structuur van het gebouw. Elf verticale en duidelijk zichtbare pijlers worden in het midden in twee gesneden door een lange horizontale vloer. Zowel de vloer als de pijlers zijn in beton. De panelen in hout en glas zijn in deze structuur ingepast en werken tegelijk als raamwerk (raamkozijn). De strakheid van deze structuur wordt door drie elementen verzacht:

1. Glas neemt in elk paneel een grote oppervlakte in → lichtheid en transparantie.
2. Het gebruik van vier verschillende types van panelen → variatie.
3. De panelen zijn geschikt op een regelmatige basis → ritme.

Het gebruik van dezelfde panelen (vier types die steeds weerkeren) heeft als voordeel dat men op grote schaal en goedkoop kan produceren.

OEFENING 2

Bekijk het woonblok in de richting van de pijl.

Toegang

1. Tel de deuren die je in dit woonblok ziet. Hoeveel appartementen zijn er? **Er zijn 10 deuren, dus 10 appartementen. Toon aan de leerlingen dat de gevel van één appartement telkens twee panelen naast elkaar bevatten. (denk aan het rode kader op de foto van halte 1)**

2. Welke kleuren gebruikte de architect voor de deuren?

3. Hoe zijn deze kleuren?

- fel
- mat
- verschillende tinten binnen dezelfde kleur
- telkens heel verschillend

4. Wat kan je zeggen over de **handgrepen** op de deur?

- Ze nemen veel plaats in op de deur.
- Ze nemen weinig plaats in op de deur.
- Ze hebben de vorm van een omgekeerde L.
- Ze hebben de vorm van een omgekeerde M.
- Ze staan recht.
- Ze staan schuin.

5. Wat zou het nut zijn van zo'n grote handgrepen?

Zowel kleine als grote mensen, kinderen of volwassenen, kunnen er gemakkelijk bij.

6. Wat moet de postbode doen als hij brieven heeft voor de appartementen op de verdieping?

- Hij gaat binnen in een gemeenschappelijke hal waar alle brievenbussen verzameld zijn.
- Hij neemt de trap en de loopbrug.

7. Wat bedacht de architect om de appartementen achter de loopbrug op het gelijkvloers toch daglicht te geven?

Hij maakte gaten in de loopbrug (ter hoogte van het paneel naast dat van de voordeuren).

Besluit

Het woonblok telt tien appartementen: vijf op het gelijkvloers, vijf op de verdieping. De toegang tot de appartementen op de verdieping wordt verzorgd door een loopbrug. Die functioneert als een 'straat in de lucht' en is bereikbaar via een gemeenschappelijke trap. Tussen de deuren werden gaten in de 'straat in de lucht' gelaten. Hierdoor kan het daglicht doordringen tot het gelijkvloers.

We staan voor een woonblok, maar er is geen gemeenschappelijke hal met bellen en brievenbussen. Elk appartement is dus rechtstreeks toegankelijk als een apart huis.

Van Der Meeren gebruikt voor de deuren **felle kleuren** om de gevels op te vrolijken. Het gaat om de drie primaire kleuren (rood, geel en blauw) en één secundaire kleur, groen. Deze kleuren contrasteren met elkaar en personaliseren de voordeuren.

Versiering

8. De houten panelen worden aan deze kant van het woonblok afgewisseld met panelen in gewapend beton. Dit is een mengsel van cement, zand, kiezels en water, versterkt door metalen staven. Om dit materiaal te versieren kan men het oppervlak op verschillende manieren bewerken. Voor welke manier heeft men hier gekozen?

Besluit

De panelen aan deze zijde van het woonblok zijn uitgevoerd in beton, waarvan de oppervlakte nadien gewassen werd. Dit betekent dat het beton, net voordat het opdroogt, met water wordt afgespoten zodat de kiezels zichtbaar worden. Deze doorgaans ronde keitjes zorgen voor een decoratief effect.

De indruk van lichtheid wordt versterkt door de dunne houten platen die weinig lijken te wegen in vergelijking met bijvoorbeeld een bakstenen muur.

OEFENING 3

1. Jullie staan nu op dezelfde plaats als de tekenaar van onderstaand schema. Observeer van hieruit het woonblok en doe onderstaande oefening.
 - Vind onderstaande silhouetten op het woonblok terug. Verbind elk silhouet met het juiste element op het schema.

- Welke lijnen vinden we terug in deze elementen?
 - vooral schuine lijnen
 - vooral horizontale lijnen
 - vooral verticale lijnen
2. Wat zorgt er voor lichtheid in het gebouw?
 - de treden van de trap die lijken te zweven (vroeger waren er treden die leken te zweven, maar die zijn met de restauratie verdwenen)
 - de loopbrug (met gaten)
 - de schuine lijnen die zorgen voor dynamiek
 3. We weten al dat Willy Van Der Meeren de voordeuren felle kleuren gaf. Maar waar gebruikt hij nog kleuren?
Tip: kijk naar het woonblok links van jou.
Op de zijmuren, paars geverniste bakstenen

Besluit

De zijmuur is in kleur. Het gaat om in het paars geverniste bakstenen. Eerder observeerden de leerlingen al de typisch lichtblauwe kleur van de panelen van de woonblokken en de felle kleuren van de voordeuren.

De keuze van deze kleuren, de asymmetrische lijnen van de handgrepen op de deur, de schuine lijnen van de pijlers van de loopbrug en het schuin aflopende platte dak zijn kenmerkend voor de ludieke architectuur uit de tijd van Expo 58.

OEFENING 4

De beeldhouwde ingang

1. Voor deze zeven wooneenheden werd de toegang naar de 'luchtstraat' geaccentueerd door een bijzondere luifel.
Vervolledig onderstaande foto.

2. Deze luifel werd vervaardigd in een gietvorm. Met welk materiaal?

3. Zijn alle luifels identiek? JA / **NEEN** (kijk ook naar de luifel die je gepasseerd bent)
4. De luifel lijkt op een kunstwerk. Verzin er een naam voor:
5. Wat denk je van zo een bijzondere ingang? **Omcirkel** de woorden die je toepasselijk vindt:

goed gevonden – futuristisch – grappig – raar – indrukwekkend –

vrolijk – aantrekkelijk – decoratief – praktisch

Besluit:

Ook de afgeronde luifels dragen hun steentje bij om de strenge structuur van de gebouwen te doorbreken. Ze kunnen een beetje als kunstwerken worden beschouwd – men spreekt over **betonsculpturen**. Men kan bijvoorbeeld met gemak een naam vinden voor de luifel (bv. 'de slak', omwille van zijn schelpachtige kantje). Deze gebogen en opengewerkte vormen werden vervaardigd in beton, een mengsel van cement, zand, kiezels en water, dat in een vorm wordt gegoten. Om het te verstevigen kan men een metalen raamwerk toevoegen. Dan spreekt men van **gewapend beton**. Beton lijkt soms zwaar, maar hier werd hij regelmatig opengewerkt (met gaten).

OEFENING 5

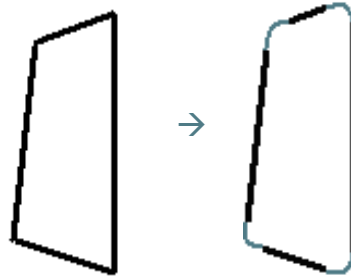
De vormen

Vind in de omgeving (vanop de plaats waar je staat) vormen terug die gelijk zijn op die van de luifel. Zoek daarvoor het gebouw van onderstaande foto.

Dit appartementsgebouw, bestemd voor bejaarden, werd over de hele hoogte aangekleed met een gebeeldhouwde betonnen strook. Daarachter bevindt zich het trappenhuis. Het gebouw is eveneens het werk van Van Der Meeren.

1. Wijzig onderstaande vorm zodanig dat hij gaat lijken op de vormen van de betonnen wand van het gebouw.

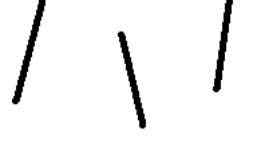

2. Wat heb je precies gewijzigd?
- We hebben de hoeken spitsler gemaakt.
 - We hebben de hoeken afgerond.
 - We hebben niets gedaan.

Het verkeer – de omgeving

Nu je doorheen de Oleandergaardwijk gewandeld hebt en goed geobserveerd hebt, kan je volgende vragen oplossen.

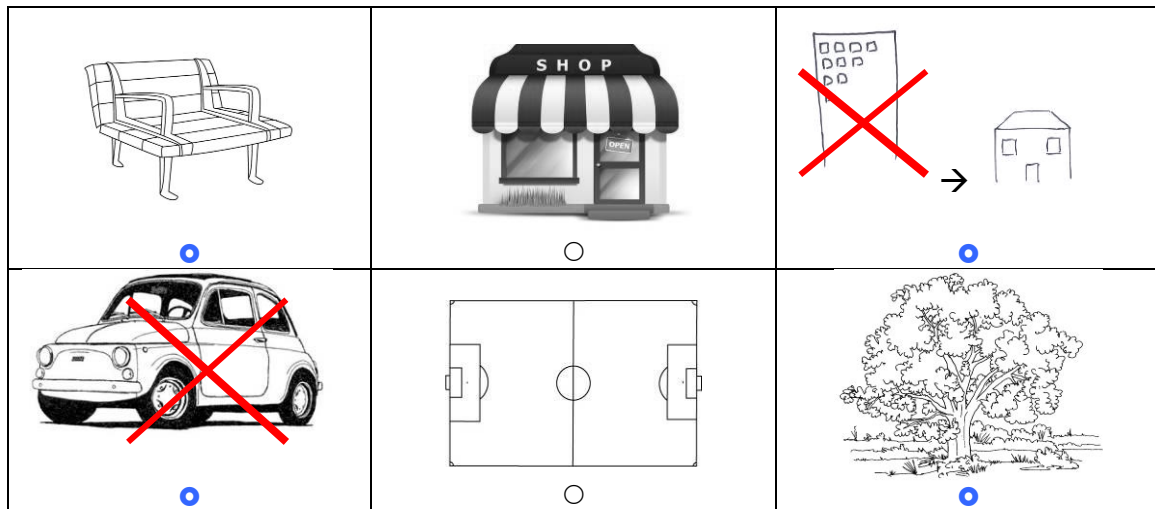
1. In onderstaand schema stelt elke lijn een woonblok voor. Hoe staan de woonblokken in de Oleandergaardwijk? Kruis aan.

		
☐ parallel	☒ schuin	☐ in U-vorm

2. Wie kan er tussen de woonblokken lopen? [voetgangers](#)
3. Werd er gedacht aan de autobestuurders? [Aan de rand van de wijk werden parkings aangelegd.](#)
4. Wat hebben de vormen de paden, de geobserveerde ramen van het gebouw voor bejaarden en de zitbanken met elkaar gemeen? [De gebogen lijnen](#)

5. De architect heeft de omgeving aangenaam willen maken. Welke elementen gebruikte hij hiervoor? Kruis de juiste icoontjes aan.

Besluit

In de omgeving merk je veel gebogen lijnen (paden, zitbanken,...). Dit verzacht de strengheid van de woonblokken. Ook de schuine schikking van de woonblokken draagt hiertoe bij.

De voetganger wordt bevoorrecht. Van Der Meeren opteerde voor kalmte door de auto's naar de rand van de wijk te verbannen. De kans dat de bewoners elkaar kunnen ontmoeten, neemt op die manier toe. Het groene karakter van de omgeving draagt op zijn beurt bij tot het welzijn van de bewoners.

De bewoners kunnen buiten op hun terras zitten, maar veel privacy hebben ze niet. Zowel op de loopbrug, als aan de tuinkant passeren er steeds mensen.

De algemene indruk is er een van een grote gemeenschappelijke ruimte.

Algemeen besluit

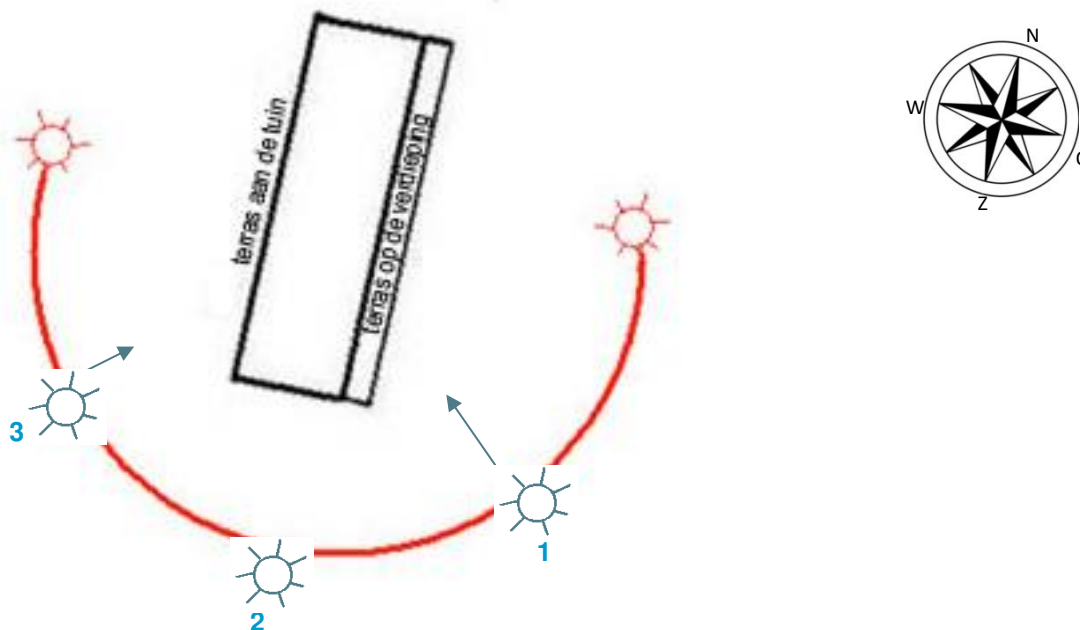
Het verzamelen van veel families op een beperkte oppervlakte werd in de jaren 1950 en 1960 beschouwd als een nieuwe manier van wonen en een ideale en comfortabele oplossing voor de huisvestingsnood. Door de eigenlijke woonoppervlakte te beperken, ontstond er ruimte voor een groene omgeving als garantie voor ontmoetingen en een goede gezondheid. Achteraf beschouwd bleek dit ideaal een utopie. De gebruikte materialen zijn nauwelijks isolerend, zowel op het vlak van energie als van akoestiek. Huidige bewoners genieten dus van beperkt comfort. Het gebrek aan isolering en privacy lijkt ook het verlangen naar ontmoetingen te temperen.

Als u de opdracht gemaakt heeft over het appartementsgebouw van Willy Van Der Meeren langs de Cicerolaan, dan kan u vaststellen dat we in de Oleandergaard tot dezelfde conclusies komen. De architect benutte dezelfde principes: het gebruik van goedkope bouwmaterialen voor zo comfortabel mogelijke woningen. Vandaag zijn de woonblokken aan een grondige renovatie toe. Dit gebeurt op dit ogenblik (2012) trouwens met het appartementsgebouw van Van Der Meeren.

1. VAN ZONSOPGANG TOT ZONSONDERGANG

Onderstaande tekening toont een woonblok uit de Oleandergaard. De rode halve cirkel stelt de beweging van de zon voor. Bekijk de windroos die ernaast staat goed.

- Teken op het traject de voormiddag-, -middag en namiddagzon. Geef er dan nummers aan van 1 tot 3 zoals de dag verloopt. → 1 = voormiddagzon, 2 = middagzon, 3 = namiddagzon.

- Welk terras ligt in de voormiddag in de zon?

het terras aan de tuin het terras op de verdieping

Wie geniet dus in de voormiddag van de zon?

de huurder van het gelijkvloers de huurder van de verdieping

- Welk terras ligt in de namiddag in de zon?

het terras aan de tuin het terras op de verdieping

Wie geniet dus in de namiddag van de zon?

de huurder van het gelijkvloers de huurder van de verdieping

Besluit: Wie geniet er van de zon?

de huurders van het gelijkvloers

de huurders van de verdieping

alle huurders

Besluit

De bewoners van het gelijkvloers hebben een terras aan de achterzijde van hun appartement, daar gaat de zon onder in het westen. De bewoners van de verdieping kunnen op het terras aan de voorzijde genieten van de opkomende zon in het oosten. Willy Van Der Meeren oriënteerde de woonblokken zo opdat alle bewoners een beetje van de zon zouden genieten, de enen in de voormiddag, de anderen in de namiddag.

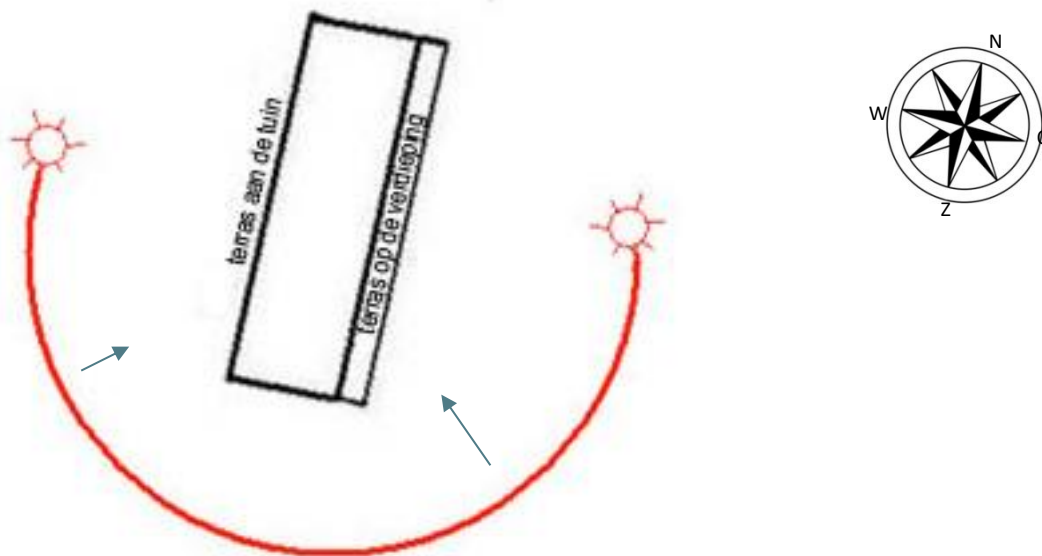
VAN ZONSOPGANG TOT ZONSONDERGANG

Versie voor de leerlingen

1. VAN ZONSOPGANG TOT ZONSONDERGANG

Onderstaande tekening toont een woonblok uit de Oleandergaard. De rode halve cirkel stelt de beweging van de zon voor. Bekijk de windroos die ernaast staat goed.

1. Teken op het traject de voormiddag-, de middag- en de namiddagzon. Geef er dan nummers aan van 1 tot 3 zoals de dag verloopt. 1= voormiddagzon, 2= middagzon, 3 = namiddagzon

2. Welk terras ligt in de voormiddag in de zon?
 het terras aan de tuin het terras op de verdieping
Wie geniet dus in de voormiddag van de zon?
 de huurder van het gelijkvloers de huurder van de verdieping
3. Welk terras ligt in de namiddag in de zon?
 het terras aan de tuin het terras op de verdieping
Wie geniet dus in de namiddag van de zon?
 de huurder van het gelijkvloers de huurder van de verdieping

Besluit: Wie geniet er van de zon?

- de huurders van het gelijkvloers
- de huurders op de verdieping
- alle huurders

Kennen jullie deze uitdrukkingen?

- Ben jij het zonnetje in huis? JA / NEE
- Zet jij soms iemand in het zonnetje? Wie?

2. DE INRICHTING VAN EEN APPARTEMENT

2.1. Doe-het-zelf!

Willy Van Der Meeren, de architect, voorzag ook de inrichting van de appartementen. Bij de observatie hebben de leerlingen gezien dat de appartementen niet zo groot zijn. Toch voorzag Willy Van Der Meeren dat elk appartement verschillende kamers had, zoals in een 'normaal' huis: slaapkamer, keuken, badkamer, woonkamer, zelfs een bergplaats.

De leerlingen kunnen nu hun eigen appartement maken!

- Deel p.15 uit aan de leerlingen.
- De inrichting van een appartement, zoals Van Der Meeren het voorzien had, vind je op p.16 (bijlage1)
- Maak de leerlingen duidelijk dat de elementen die ze op het plan kunnen plaatsen symbolisch zijn weergegeven (2D in plaats van 3D).
- Lees samen met de leerlingen de legende en schrijf ze eventueel over op de elementen
- Knip, schik en plak de elementen op het grondplan.

Doel van de oefening: dat de leerlingen begrijpen dat de inrichting slim en praktisch is opgevat. Een maximum aan ruimte wordt benut, terwijl men zich nog gemakkelijk door het appartement kon bewegen. Bovendien moeten de functies van elke ruimte logisch bij elkaar aansluiten.

Het echte plan van Van Der Meeren toont hoe het bedoeld was en daaruit blijkt duidelijk zijn doorgedreven rationele inrichting.

2.2. Bijkomende vragen:

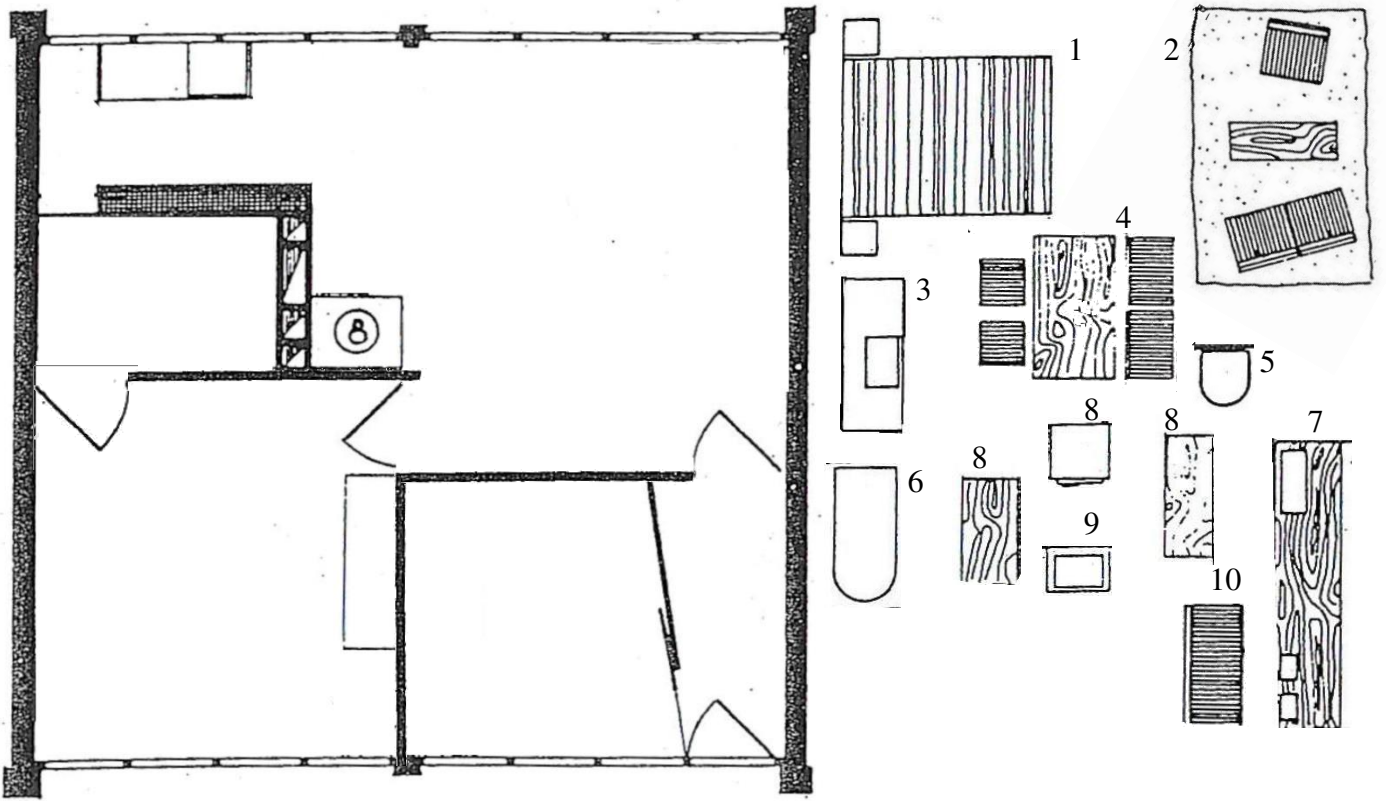
Nu we de appartementsinrichting van Van Der Meeren hebben geobserveerd, kunnen we volgende vragen stellen:

- Voor wie waren deze appartementen bedoeld? [Oudere mensen](#).
- Hoeveel personen leefden er per appartement? [Maximum 2](#)

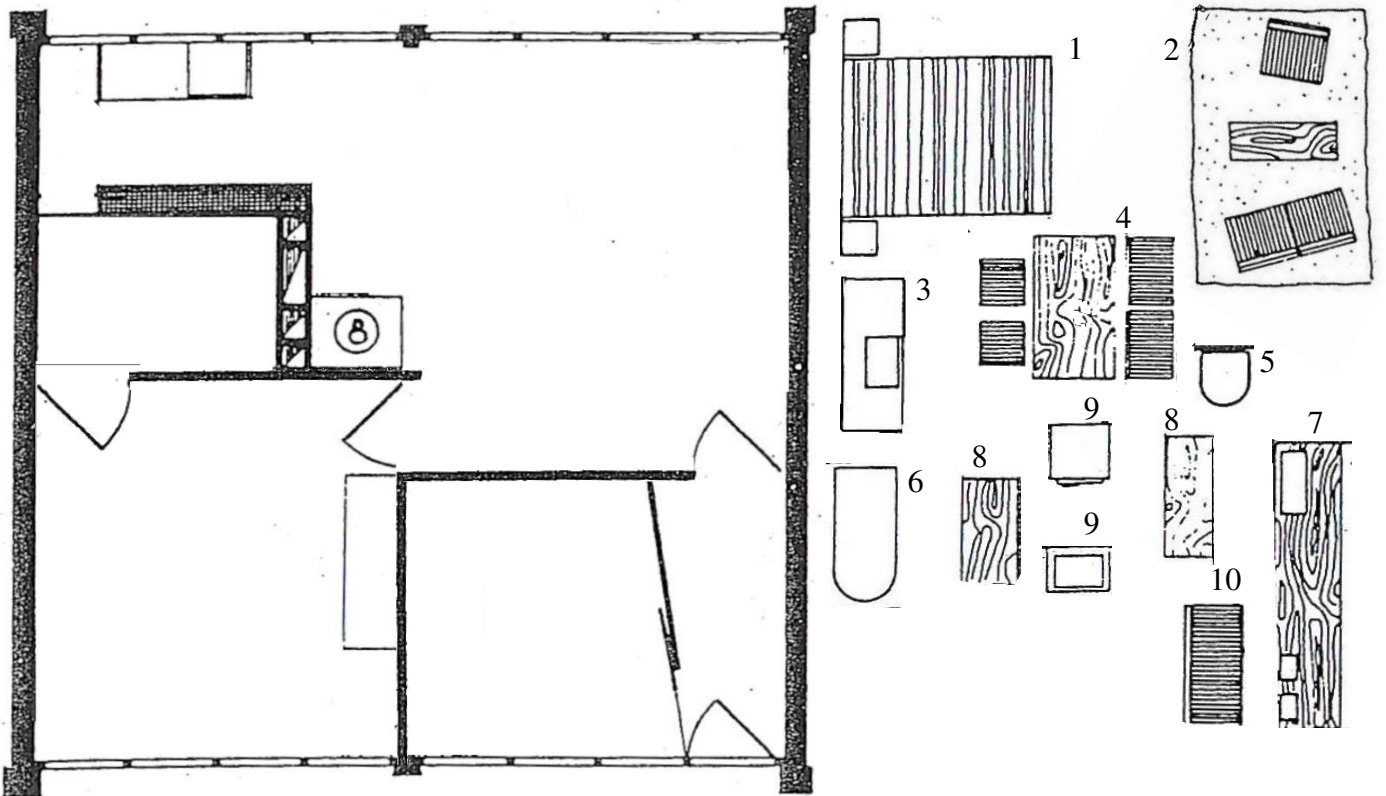
Merk ook volgende punten op:

- Alle wanden hebben dezelfde afmetingen. Telkens wordt $\frac{1}{3}$ van de oppervlakte van de panelen bezet door de wand en wordt $\frac{1}{4}$ voorzien voor de deuropening. De opdeling van de buitenpanelen wordt hernomen langs de binnenkant!
- De wanden scheiden niet alle vertrekken van elkaar. In de jaren 1950 werden vertrekken dikwijls samengevoegd. De keuken, de eetzaal en de woonkamer stonden vaak met elkaar in verbinding. Dit zorgde voor een gevoel van ruimte.
- De keuken en de badkamer liggen naast elkaar. Hierdoor konden de waterleidingen worden beperkt.
- Ondanks de beperkte oppervlakte vermeed Van Der Meeren een te strikte indeling door de zitruimte schuin te plaatsen.
- De opbergruimte moest voor Van Der Meeren een plaats zijn waar men in zijn vrije tijd kon knutselen.

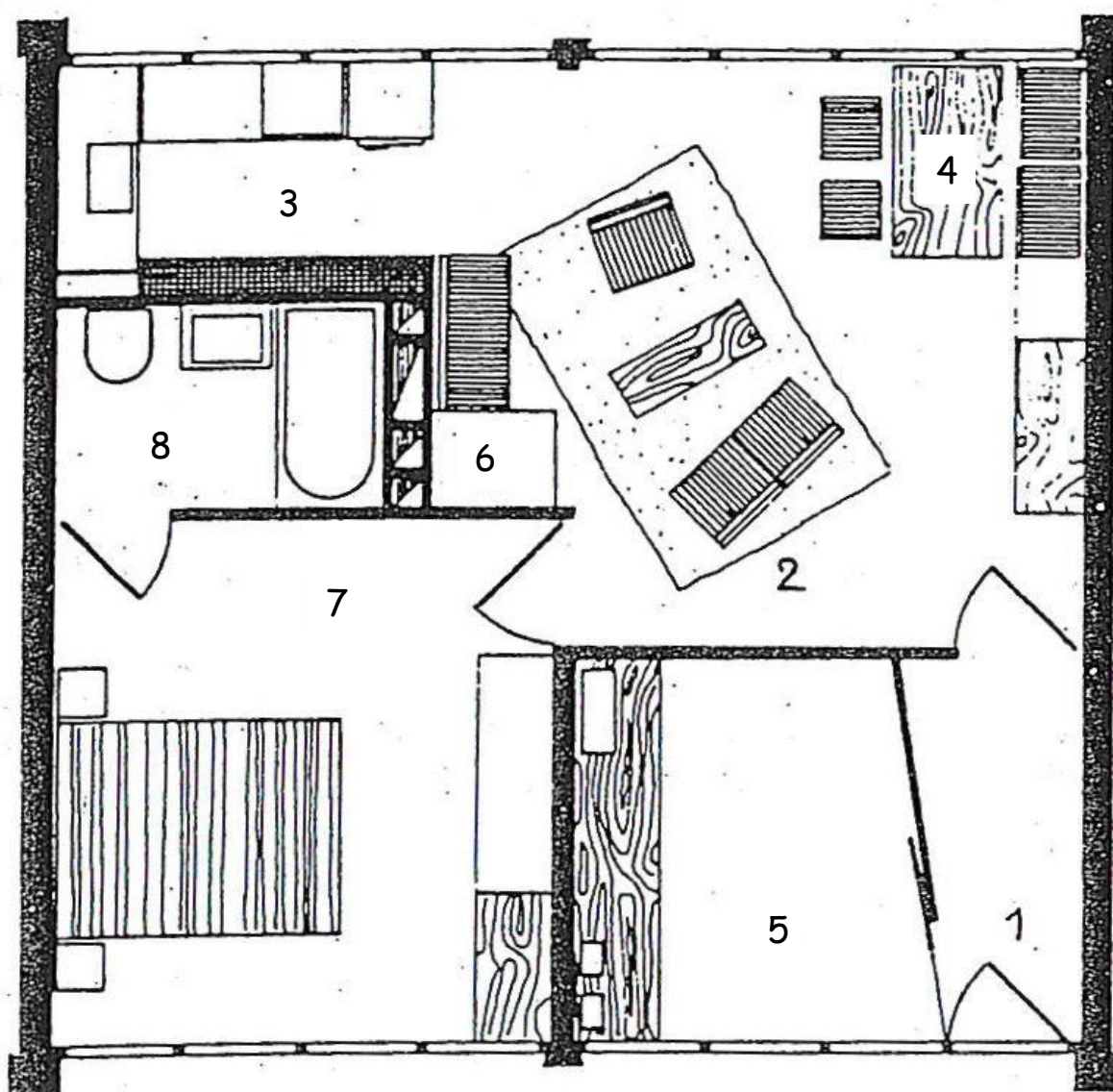

Legende: 1. bed – 2. salontafel en zetels – 3. spoelbak – 4. eettafel en stoelen – 5. toilet – 6. bad – 7. meubels – 8. keukenfornuis – 9. wasbak – 10. zitbank

Legende: 1. bed – 2. salontafel en zetels – 3. spoelbak – 4. eettafel en stoelen – 5. toilet – 6. bad – 7. meubels – 8. keukenfornuis – 9. wasbak – 10. zitbank

BIJLAGE – W. VAN DER MEEREN, GRONDPLAN VAN EEN TYPISCHE WOONEENHEID IN DE OLEANDERGAARD

© WILLY VAN DER MEEREN, IEDER ZIJN HUIS. *Passé et futur d'une unité d'habitation à Evere, CIVA, 2012.*

1. Ingang/hal
2. woonkamer
3. keuken
4. eethoek
5. opbergruimte
6. verwarmingsketel
7. slaapkamer
8. badkamer – toilet

COLOFON

Redactie en iconografische opzoekingen

Catherine Balau, Céline Debatty, Annabelle Nuyttens, Isabelle Ledoux, Karen Van den Bossche, Hans Vandecandelaere:

Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Begeleidingscomité

Anne-Sophie Walazyc, Kabinet van Minister Charles Picqué

Paula Dumont, Directie Monumenten en Landschappen

Coördinatie

Elisabeth Gybels

Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Grafische vormgeving

Erfgoedklassen

© Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, Paleis van Keizer Karel vzw.

Bibliografie:

- Evere À LA CARTE, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen, 2011
- Berckmans C. & Bernard P., 'Bruxelles '50 '60 – Architecture moderne au temps de l'Expo 58', Editions Aparté, 2007
- 'Architectuur sinds de Tweede Wereldoorlog', Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen, 2008
- 'Willy Van Der Meeren, Ieder zijn Huis. Passé et futur d'une unité d'habitation à Evere', CIVA, 2012

Datum:

oktober 2012

